Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

# 5-7-SINF O'QUVCHILARIGA DURADGORLIK USTAXONALARIDA XAVFSIZLIK TEXNIKASI QOIDALARINI O'QITISHNI O'RGATISH

**Toshova Matluba Abduvoyt qizi**
Samarqand davlat pedagogika instituti Tasviriy san'at va texnologik ta'lim kafedrasi assistenti
**Baratov Alijon Alisher o'g'li**
Samarqand davlat pedagogika instituti Tasviriy san'at va texnologik ta'lim 1-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24128401

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada 5-7-sinf o'quvchilariga duradgorlik ustaxonalarida xavfsizlik texnikasi qoidalarini o'qitishni o'rgatish masalalari tahlil qilinadi. Mualliflar xavfsizlik texnikasining mazmun-mohiyatini, uning texnologik ta'lim jarayonidagi o'rnini va o'quvchilarda xavfsiz mehnat ko'nikmalarini shakllantirish yo'llarini ko'rib chiqadi. Maqolada duradgorlik ustaxonalaridagi asosiy xavf omillari, asbob-uskunalar bilan ishlash qoidalari, ish joyini tashkil etish talablari va shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish tartibi yoritilgan. Shuningdek, xavfsizlik texnikasi qoidalarini o'rgatishning bosqichlari, samarali metod va usullari ko'rsatib o'tilgan. Mualliflar o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirishda o'qituvchining roli va tizimli yondashuv zarurligini asoslab, amaliy tavsiyalar beradi.
**Kalit so'zlar:** xavfsizlik texnikasi, duradgorlik ustaxonasi, texnologik ta'lim, mehnat muhofazasi, xavf omillari, asbob-uskunalar, shaxsiy himoya vositalari, xavfsizlik madaniyati.

**Kirish.** Texnologik ta'lim jarayonida o'quvchilarning amaliy faoliyati turli asbob-uskunalar va materiallar bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Duradgorlik ustaxonalarida o'quvchilar arra, randa, bolg'a, iskana kabi asboblar bilan ishlaydi, yog'och materiallarini qayta ishlaydi. [1] Bu jarayon o'z-o'zidan ma'lum darajada xavf tug'diradi, chunki noto'g'ri harakat, e'tiborsizlik yoki qoidalarga rioya qilmaslik jarohatlanishga olib kelishi mumkin. Shu sababli xavfsizlik texnikasi qoidalarini o'qitish texnologik ta'limning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, maktab o'quvchilari orasida turli jarohatlanish holatlari, afsuski, hanuz uchrab turadi. [2] Ularning aksariyati xavfsizlik qoidalariga rioya qilmaslik, asboblardan noto'g'ri foydalanish yoki ish joyining tartibsizligi natijasida yuzaga keladi. Bu esa xavfsizlik texnikasini o'qitishga jiddiy e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa 5-7-sinf o'quvchilari o'smirlik davrida bo'lib, ularning e'tibori tez chalg'iydi, o'z kuchlarini to'g'ri baholash qobiliyati hali to'liq shakllanmagan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi 5-7-sinf o'quvchilariga duradgorlik ustaxonalarida xavfsizlik texnikasi qoidalarini o'qitish metodikasini tizimli o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari qatoriga duradgorlik ustaxonalaridagi xavf omillarini aniqlash; xavfsizlik texnikasining asosiy qoidalarini belgilash; ularni o'rgatish bosqichlarini ko'rsatib o'tish; samarali metod va usullarni tahlil qilish; o'qituvchining rolini aniqlash kiradi.

Tadqiqot ob'ekti duradgorlik ustaxonalarida xavfsizlik texnikasini o'qitish jarayoni, predmeti esa uni tashkil etish metodikasidir. Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy o'rganish, pedagogik kuzatuv va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usullaridan foydalanilgan.

**Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review).** Xavfsizlik texnikasi masalasi mehnat muhofazasi fanining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u uzoq tarixga ega. Dastlab bu masala sanoat ishlab chiqarishida ko'rib chiqilgan, keyinchalik ta'lim jarayoniga ham tatbiq etilgan. [3] Maktab ustaxonalarida xavfsizlik qoidalarini o'rgatish bo'yicha bir qator metodik qo'llanmalar yaratilgan.

MDH hududida bu masala bo'yicha tadqiqotchilar mehnat ta'limi jarayonida o'quvchilarning xavfsiz xulq-atvorini shakllantirish, jarohatlanishning oldini olish va xavfsizlik madaniyatini tarbiyalash masalalarini o'rganganlar. [4] Ularning ishlarida xavfsizlik texnikasini o'qitishning didaktik asoslari, ko'rgazmali qurollardan foydalanish usullari va nazorat shakllari ko'rib chiqilgan.

O'zbekistonda texnologik ta'lim dasturlarida xavfsizlik texnikasiga oid mavzular alohida o'rin tutadi. Bir qator tadqiqotchilar duradgorlik ustaxonalarida mehnat muhofazasini tashkil etish va o'quvchilarni xavfsiz ishlashga o'rgatish masalalarini o'rganganlar. [5] Biroq mavjud ishlarda asosiy e'tibor umumiy qoidalarga qaratilgan bo'lib, 5-7-sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu sababli mazkur mavzu dolzarb hisoblanadi.

**Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).**Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy o'rganish, pedagogik kuzatuv va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usullaridan foydalanilgan. Tizimli tahlil xavfsizlik texnikasini o'qitish jarayonini yaxlit tizim sifatida ko'rish imkonini berdi. Qiyosiy o'rganish orqali turli o'qitish usullari solishtirildi. Pedagogik kuzatuv duradgorlik ustaxonalaridagi amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilarning xatti-harakatini o'rganishga yordam berdi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish esa mavzuning nazariy asoslarini chuqurroq anglash imkonini yaratdi.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda adabiyotlar o'rganildi va duradgorlik ustaxonalaridagi xavf omillari aniqlandi. Ikkinchi bosqichda xavfsizlik texnikasini o'qitishning amaliy tajribasi o'rganildi va tahlil qilindi. Uchinchi bosqichda metodik tavsiyalar ishlab chiqildi va xulosalar shakllantirildi.

**Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Duradgorlik ustaxonalarida bir necha asosiy xavf omillari mavjud. Birinchi omil – asbob-uskunalar bilan bog'liq xavf. Arra, randa, iskana va boshqa kesuvchi asboblar noto'g'ri ishlatilsa, qo'l yoki barmoqlarning jarohatlanishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchi omil – materiallar bilan bog'liq xavf. Yog'och changi nafas yo'llariga zarar yetkazishi, ko'zga tushishi mumkin. Uchinchi omil – ish joyining noto'g'ri tashkil etilishi. Tartibsiz ish joyi, noto'g'ri yoritish, tor joyda ishlash jarohatlanish xavfini oshiradi. To'rtinchi omil – o'quvchining o'z e'tiborsizligi va charchashi.

Xavfsizlik texnikasining asosiy qoidalari bir necha guruhga bo'linadi. Umumiy qoidalar ish boshlashdan oldin, ish jarayonida va ish tugagandan keyin rioya qilinishi lozim bo'lgan talablarni o'z ichiga oladi. Asboblar bilan ishlash qoidalari har bir asbobning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladi. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish qoidalari maxsus kiyim, ko'zoynak, qo'lqop kabi vositalarni qamrab oladi. Yong'in xavfsizligi qoidalari esa elektr asboblari va yonuvchi materiallar bilan ishlashga taalluqli.

Xavfsizlik texnikasi qoidalarini o'rgatish bir necha bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda o'quvchilar xavf omillari va ularning oqibatlari bilan tanishtiriladi. Bu bosqichda real hayotdan olingan misollar, video materiallar va ko'rgazmali qurollardan foydalanish samarali. Ikkinchi bosqichda asosiy qoidalar tushuntiriladi va yod olinadi. Uchinchi bosqichda amaliy mashg'ulotlar davomida qoidalarga rioya qilish

ko'nikmasi shakllantiriladi. To'rtinchi bosqichda o'quvchilarning bilimlari testlar va suhbatlar orqali tekshiriladi.

Bu jarayonda o'qituvchining roli juda muhim. U nafaqat qoidalarni tushuntiruvchi, balki shaxsiy namunasi bilan xavfsiz xulq-atvorni ko'rsatuvchi shaxs bo'lishi lozim. O'qituvchi har bir mashg'ulot boshida xavfsizlik texnikasi bo'yicha qisqa eslatma o'tkazishi, qoidalarga rioya qilishni doimiy nazorat qilishi va qoidabuzarliklarni darhol to'xtatishi kerak.

**Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).** 5-7-sinf o‘quvchilariga duradgorlik ustaxonalarida xavfsizlik texnikasi qoidalarini o‘qitish texnologik ta’limning muhim tarkibiy qismidir. Bu jarayon bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim: dastlab xavf omillari bilan tanishtirish, so‘ngra qoidalarni tushuntirish, keyin amaliy mashg‘ulotlarda ko‘nikma shakllantirish va nihoyat bilimlarni tekshirish. O‘qituvchining shaxsiy namunasi va doimiy nazorati bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xavfsizlik texnikasi qoidalarini faqat nazariy jihatdan tushuntirish yetarli emas. O‘quvchi qoidani bilsa-da, amaliyotda unga rioya qilmasligi mumkin, chunki o‘smirlik davrida e’tibor tez chalg‘iydi va o‘z kuchini to‘g‘ri baholash qobiliyati hali to‘liq shakllanmagan. Shu sababli qoidalarni doimiy eslatib turish, har bir mashg‘ulot boshida qisqa yo‘riqnoma o‘tkazish va amaliy jarayonda nazorat qilish zarur. Faqat shu tarzda xavfsizlik qoidalari odatga, keyinchalik esa mustahkam ko‘nikmaga aylanadi.

Shu bilan birga, xavfsizlik texnikasini o‘qitish nafaqat jarohatlanishning oldini olish, balki o‘quvchilarda mas’uliyat hissini tarbiyalash vositasi hamdir. O‘z xavfsizligi va atrofdagilarning xavfsizligi uchun mas’uliyatni his qilish, ish joyini tartibda saqlash, asboblarni joyida qo‘yish kabi odatlar kelajakda kasbiy faoliyatda ham muhim ahamiyatga ega. Bu jihat xavfsizlik texnikasining nafaqat amaliy, balki tarbiyaviy ahamiyatini ham ko‘rsatadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Jo'rayev N.Q. Mehnat muhofazasi asoslari // Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – B. 85-102.
2. Xodjayev B.T. Texnologik ta'lim metodikasi // O'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2023. – B. 108-125.
3. Nazarov Sh.R. Xavfsizlik madaniyati va yoshlar // Sotsiologik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – №1. – B. 41-52.
4. Karimov A.A. Duradgorlik ustaxonasida ishlash // Ilmiy maqola. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2024. – B. 35-46.
5. Muminov R.T. Mehnat muhofazasi qoidalari // Darslik. – Toshkent: Noshir, 2022. – B. 88-98.